

REBECA MORENO BAILÉN I JORDI PIETX I COLOM
Xarxa de Custòdia del Territori de Catalunya

JOSEP NEBOT

President de l'Associació Valenciana de Custodia del Territori "AVINENÇA"

ENRIC AMER

Representant d'Acció Ecologista Agró del Camp de Morvedre

CICLE TERRITORI I PAISATGE

Taula Redona:
LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI,
UNA NOVA FORMA DE GESTIÓ I
CONSERVACIÓ DEL TERRITORI?
ELS ACORDS VOLUNTARIS ENTRE
PROPIETARIS Y GESTORS

9 de febrero de 2006

EL DIRECTOR
DE LA REIAL SOCIETAT ECONÒMICA D'AMICS DEL PAIS

Es complau en convidar-lo a la Taula Redona del cicle: "**Territori i paisatge**", que se celebrarà el dia 9 de Febrer, a les 19:30 hores a l'Aula Magna de la Universitat de València, c/ Universitat, 2, a càrrec de:

Na Rebeca Moreno. (Directora de la Xarxa de Custòdia del Territori de Catalunya)

En Josep Nebot. (President de l'Associació Valenciana de Custòdia del Territori "Avinença")

En Enric Amer. (Representant d'Acció Ecologista Agró del Camp de Morvedre i Gestor de la Custòdia de la Marjal d'Almenara)

Sobre el tema: "**La custòdia del territori: ¿una nova forma de gestió i conservació del territori?. Els acords voluntaris entre propietaris i gestors** "

Moderat per **En Carles Ferrís i Gil**, Membre de la Comissió de Medi Ambient de la R.S.E.A.P.

València, Febrer de 2006

PRESENTACIÓN

LA CUSTODIA DEL TERRITORIO, ¿UNA NUEVA FORMA DE GESTIÓN Y CONSERVACIÓN DEL TERRITORIO? LOS ACUERDOS VOLUNTARIOS ENTRE PROPIETARIOS Y GESTORES

Carlos Ferrís

Miembro de la Comisión de Medio Ambiente de la RSEAPV

La Custodia del territorio, un gran desconocido en la Comunidad Valenciana. Con esta primera conferencia-debate se abre el 1.er Ciclo de medio ambiente de la RSEAP titulado “Territori i paisatge”. La 2.a conferencia tendrá lugar el 16 de febrero y versará sobre las amenazas y beneficios que puede reportar el turismo en los espacios naturales protegidos.

La custodia del territorio, es ante todo un sistema de conservación poco conocido en España, salvo experiencias puntuales en Catalunya y otros territorios. Proviene su origen de movimientos conservacionistas anglosajones que promueven acuerdos voluntarios de protección de propiedades privadas. Realmente la innovación de los “trust” ingleses y americanos, consiste en buscar un sistema complementario al de la intervención del Estado en la defensa del medio natural y sus valores. Este sistema se basa en un compromiso entre el propietario de una finca con unos determinados valores naturales/culturales, y una entidad de custodia, encargada de gestionar y conservar ese espacio, mediante formulas jurídicas muy diversas: pactos verbales, arrendamientos, compra de derechos de tala, donaciones, e incluso la compra de terrenos, son alguna de las muchas formas que adopta la custodia en Europa, mediante la intervención de Fundaciones, entidades conservacionistas y otras entidades locales que buscan un acuerdo entre la propiedad y las entidades que tienen un interés en la protección de ese enclave

Es una forma complementaria a la protección legal que desarrollan las Administraciones ambientales a través de la creación de Parques naturales y otras figuras de protección. Tal vez la gran ventaja que tie-

nen es que se trata de acuerdos en los que deben estar de acuerdo ambas partes (no hay una imposición por tanto por razones de interés público), sino más bien un sistema en el que se acuerdan con detalle los límites y plazos de la custodia. De hecho por parte de la Administración se apoya con ayudas a los propietarios que optan por este modelo. En la CV el modelo de las microreservas de flora es un caso análogo a la custodia, pero hay casos de cesión de terrenos privados a ONG o Fundaciones ambientales que se vienen desarrollando en la CV y son poco conocidos (Fundación Montoliu, Terrenos ADENA en Mariola, Fundación Bancaja en el Barranco dels Horts, Asociación de Amigos de la Sierra Escalona, FAPAS-Alcoi para la reintroducción del buitre, etc. Además la custodia puede ser una herramienta útil para pequeños enclaves en los que la Generalitat o el Ministerio no puede llegar, de forma que una ONG, una Fundación o una entidad pueden llegar a acuerdos para gestionarlo mejor, comprando determinados derechos, arrendándolo o incluso pagando por determinados servicios del terreno, siempre en aras a la conservación. En Cataluña, la Xarxa de Custòdia del Territori (www.custodiaterritori.org) viene desarrollando un amplio programa de conservación de espacios naturales, por medio de una red de 30 gestores de custodia. En la CV, se creó hace un año la Associació Valenciana de Custòdia i Gestió Responsable del Territori-Avinença, que aglutina las acciones de custodia de la CV, así como asesora y promueve más terrenos sujetos a esta forma de conservación en fincas privadas. Para obtener información sobre Avinença y los grupos y entidades que forman parte, puede solicitarse información en la dirección de correo electrónico custodia_territori@yahoogle.com

TAULA RODONA DINTRE DEL CICLE TERRITORI I PAISATGE

Rebeca Moreno Bailén i Jordi Pietx i Colom

Directora de la Xarxa de Custòdia del Territori de Catalunya

Universitat de Vic

Resum

Es presenta breument el concepte de custòdia del territori com a filosofia de participació de la propietat en la conservació dels valors naturals i culturals, quins compromisos suposa i quins aspectes interessants té per a propietaris rurals i entitats de custòdia. S'exposen alguns exemples d'iniciatives concretes, activitats generals, i activitats particulars en finques agràries, a càrrec d'entitats de custòdia del territori. També s'explica què és i quina tasca porta a terme la Xarxa de Custòdia del Territori (xct). Finalment es formulen algunes reflexions sobre el que poden aportar les entitats de custòdia i la xct al món rural.

1. Què és la Custòdia del Territori?

A primera vista podeu pensar que és un nom ben estrany, però ben aviat hi trobareu aquest sentit de respectar, conservar, guardar o tenir cura.

La custòdia del territori és una filosofia de treball per a facilitar les iniciatives voluntàries de conservació de la natura, el paisatge i el patrimoni cultural en finques privades i municipals. Iniciatives en què una entitat de custòdia¹ intenta generar la responsabilitat i assessorar els propietaris i dels usuaris del territori en la conservació i el bon ús de la terra i els recursos naturals, culturals i paisatgístics (Brown i Mitchell 1997). La custòdia comença amb la sensibilització i utilitza diferents estratègies i mecanismes d'acord de custòdia en col·laboració contínua entre propietaris, usuaris i entitats de custòdia.

En aquesta ponència s'entén com a propietari o usuari de finques rústiques, als agricultors, silvicultors, pastors, pescadors, propietaris que no viuen o no treballen les finques, administracions locals... Tots ells poden ser interlocutors de les entitats de custòdia, en el sentit que es planteja en aquestes pàgines.

La custòdia del territori té els seus orígens ja fa més de 100 anys a Nord-Amèrica i a països del nord d'Europa, on es va consolidar durant

els anys 80 del segle XX. Des d'aquell moment la custòdia del territori es començà a difondre arreu del món, i avui és present en més de cinquanta països. Fa temps, vam presentar aquest concepte i vam proposar denominar-lo custòdia del territori (Pietx i Mitchell 1998). Arquimbau i altres (2001) van detallar molt més el concepte i la seva aplicació.

Entitats d'arreu dels Països Catalans s'han interessat per la custòdia i ja la porten a la pràctica mitjançant acords amb propietaris i usuaris de finques rústiques; acords ben diversos, tant en la forma com en el seu contingut, que poden anar des de les activitats d'educació i de voluntariat per a la gestió responsable, a acords verbals o escrits de gestió de finques, privades o amb compromís legal públic, o a la cessió de la gestió d'una finca, o fins i tot l'adquisició de drets reials, o la compra de la finca per part d'una entitat de custòdia (vegeu Asensio i altres 2002). Clarament no s'ha d'entendre com un procés lineal, en el qual la compra sigui l'objectiu final. Això permet que la custòdia sigui una eina utilitzada des de fundacions amb importants recursos, fins a associacions locals basades en el voluntariat, passant per associacions mitjanes que treballen arreu del país. També hi ha entitats públiques, ajuntaments, consorcis i fundacions, que utilitzen les fórmules que planteja la custòdia del territori.

Sigui quin sigui el nivell de compromís, les entitats de custòdia:

Ofereixen al propietari fer-se responsable dels valors que té la seva finca, per exemple respectant la vegetació espontània dels marges agrícoles, la vegetació de ribera, un camí ramader, una barraca de vinya, un petit bosc, etc.

A canvi del seu compromís per una bona gestió, el propietari rep el reconeixement de l'entitat de custòdia i de la societat, un assessorament per a una correcta gestió, un seguiment anual de l'estat de la finca i del manteniment de l'acord, el suport de voluntaris per a determinades actuacions, etc.

Tot això partint sempre d'un principi que propietaris i organitzacions que els apleguen valoren com a essencial: l'acord de custòdia sempre és voluntari, per al propietari i per a l'entitat que el signen; ningú es forçat a entrar-hi. En qualsevol cas, l'acord de custòdia sempre intenta integrar també l'activitat econòmica i productiva de la finca².

En alguns països, i en el cas d'acords amb base legal, hi ha avantatges fiscals sobre la propietat i les rendes i condicions en les escriptures d'una propietat, que representen un estalvi econòmic directe i la seguretat del manteniment dels termes de l'acord en el cas de venda o transmissió patrimonial. Cal dir que aquests darrers mecanismes també es comencen a estudiar al nostre país, i es podrien començar a aplicar en els propers anys, a través del codi civil català i d'altres normatives.

El més interessant de la custòdia del territori és que:

Es basa en el principi de voluntarietat. Els propietaris o gestors de finques que accepten implicar-se ho fan per decisió pròpia.

Les entitats de custòdia del territori són organitzacions independents que no estan pensades per a controlar els propietaris, si no per recolzar-los en la conservació.

El propietari que s'implica en un acord de custòdia té la voluntat d'incorporar la conservació de la natura i el paisatge en la gestió de la seva finca, i s'hi implica de debò.

Les entitats i els propietaris són lliures i independents de l'administració pública a l'hora d'arribar a acords. Això dona un gran potencial a associacions, fundacions i organismes locals d'arribar a acords amb propietaris, i aquests propietaris saben que no han de tractar directament amb l'administració per poder conservar. L'administració juga un paper estructural i a l'ombra, facilitant les eines i el suport perquè la societat civil (entitats i propietaris) pugui desenvolupar acords de custòdia.

En definitiva, estem parlant d'una filosofia de conservació del territori d'estratègies que faciliten la implicació molt directa dels propietaris i agricultors interessats en la conservació.

2. Exemples de custòdia del territori.

La Fundació Emys/Associació ADEPAR és una entitat local de Riudarenes (la Selva) que promou convenis amb finques agràries del municipi amb basses on hi és present la tortuga d'estany. L'Associació l'Espona, de la Palma d'Ebre (la Ribera d'Ebre), ha promogut acords verbals, és a dir que no es basen en un document signat, per al manteniment de cultius tradicionals de cereals en uns quants bancals del poble. La Societat Espanyola d'Ornitologia (SEO) utilitza la fórmula del conveni amb pagesos propietaris de terrenys pròxims a les cingleres prelitorals del Vallès on hi és present l'àguila cuabarrada. La Fundació Natura ja fa temps que té llogats diferents erms de la Noguera i el Segrià amb el compromís del propietari de vetllar per la conservació dels ambients estèpics que hi són presents, incloses les construccions agràries tradicionals, on els ocells dels secans fan els seus nius. Els convenis d'adopció de rius dels grups locals del Projecte Rius/Associació Hàbitats pretenen implicar a tots els interlocutors que utilitzen o vetllen el riu que passa pel seu municipi. Finalment, la Fundació Territori i Paisatge, de Caixa Catalunya, ha pogut adquirir la propietat de gairebé 7.000 hectàrees repartides en més de 13 reserves naturals privades arreu de Catalunya, a més de conservar altres indrets mitjançant convenis amb propietats municipals i privades.

Des de la xct s'ha realitzat el segon inventari d'iniciatives de custòdia del territori a Catalunya, Andorra i les Illes Balears que recull un total de 235 acords de custòdia en finques privades i públiques a càrrec de 61 entitats de custòdia i dels propietaris de les diferents finques. Aquests acords sumen una superfície de més de 101.578 Ha.. Aquests acords es refereixen majoritàriament a propietats privades (62%), i el 38% són en terreny públic. El 65% són acords jurídics de diferent tipus sense transmissió de propietat, el 16% són finques en propietat de les entitats de custòdia, el 11% són terrenys en acord verbal i el 7% són convenis territorials. Aquests acords verbals generalment són mantinguts per associacions petites, que tenen un gran valor a nivell local, i esperem que el seu número pugui augmentar substancialment en els pròxims anys.

Per altra banda, hi ha un 29% d'acords que estan total o parcialment inclosos en Espais Naturals Protegits, i un 71% fora d'aquests espais. Cal notar que aquestes dades només són aproximades, ja que no disposem d'informació concreta en quant a quines hectàrees de cada acord de custòdia estan totalment dintre d'un ENP o són del seu entorn.

També és interessant el tipus de recolzament que reben els propietaris en aquests acords. La Fundació Territori i Paisatge (en els casos de compra), Fundació Natura i SEO/BirdLife (compra i arrendaments) són de les poques entitats que segons els casos utilitzen un pagament directe a la propietat. En la resta, l'acord més habitual suposa un recolzament tècnic i l'orientació per a la gestió, que en la majoria de propietaris es motiu suficient per acceptar l'acord, i a vegades es porten a terme actuacions de gestió i conservació a cost zero per al propietari, potser amb participació de voluntaris.

Taula 1. Activitats generals que porten a terme les entitats de custòdia del territori.

Assolir acords de custòdia per assegurar la bona gestió i la protecció permanent dels valors naturals, culturals o paisatgístics.

Recolzar i assessorar als propietaris i als ajuntaments d'indrets amb valor, sovint a través d'acords de custòdia, perquè es puguin fer responsables de la seva bona gestió i conservació a llarg terme.

Aconseguir la propietat de terrenys de gran valor natural o cultural, mitjançant la seva compra o donació. Revendre alguns terrenys amb acords de custòdia, que n'assegurin la conservació a llarg termini.

Planificar, restaurar i gestionar indrets de valor, en propietat o en acord, sovint amb participació de voluntaris o amb aliances amb altres entitats o institucions.

Organitzar activitats d'educació i sensibilització ambiental, per a infants, adults i propietaris de terrenys d'especial valor.

Organitzar activitats de voluntariat ambiental de seguiment i d'actuacions de restauració i manteniment dels valors de les finques en custòdia.

Realitzar estudis per identificar les zones de major valor natural, cultural o paisatgístic on després actuaran de manera prioritària per la seva conservació.

Promoure l'activitat econòmica sostenible als indrets que mantenen en propietat o en acord de custòdia, fomentant la producció agrària, ramadera, forestal, l'ús públic, el turisme i l'acostament a la natura compatibles amb la conservació dels valors de cada indret.

Organitzar campanyes i accions de captació de fons econòmics, tècnics, humans o materials per poder portar a terme totes aquestes activitats.

3. La Xarxa de Custòdia del Territori una organització per a l'impuls i el suport a la custòdia del territori

El març de 2003 es va constituir com a associació la Xarxa de Custòdia del Territori (XCT). La XCT està formada actualment (febrer de 2006) per 86 membres, que es reparteixen en col·lectius tan diversos com associacions (28%), persones físiques (15%), administracions locals (ajuntaments, consells comarcals, consorcis) (20%), empreses (17%), fundacions privades (8%), entitats científiques i universitats (11%) i altres entitats públiques (4%).

La Xarxa és una organització paraigües, o de segon nivell, que té com a objectiu principal el d'impulsar el desenvolupament i l'ús de la custòdia del territori mitjançant actuacions de tota mena. La *Xarxa* no manté acords de custòdia amb propietaris si no que facilita que els portin a terme les entitats de custòdia que en són membres. Com a associació està registrada a Catalunya, on actua de manera prioritària, si bé té membres en altres terres de parla catalana.

La Xarxa proporciona informació³, formació, i assessorament als seus membres i treballa per impulsar i difondre la custòdia en contacte amb institucions, organitzacions, el món rural i de la propietat, i la ciutadania en general.

Referències

Arquimbau, R. J.Pietx i M.Rafa. 2001. *La custòdia del territori. Una guia per a la implantació a Catalunya*. Fundació Territori i Paisatge-Caixa Catalunya. 32 p.

Asensio, N., A.Cortina i J.Pietx. 2005. *Opcions per a la custòdia del territori en finques privades. Guia pràctica per a la propietat. 2a edició*. Fundació Territori i Paisatge / Xarxa de Custòdia del Territori. 32 p. ⁴

Brown, J. y B.Mitchell. 1997. Extending the reach of national parks and protected areas: local stewardship initiatives. En: Nelson, J.G. i R.Serafin. *National Parks and Protected Areas*. NATO ASI Series, Vol G40: 103-116. Springer-Verlag. Berlin-Heidelberg.

Cirera, J.C.. 2003. Macarrones y espaguetis ayudan a conservar las estepas aragonesas. *Quercus*, 207: 6 -7

Collado, H. (Editor). 2004. *Diagnosi d'experiències i proposta d'aspectes a tractar per l'estudi d'opcions jurídiques, fiscals i d'ajuts a la custòdia del territori*. Documents ocasionals de la Xarxa de Custòdia del Territori, 3. Inèdit. 117 pp.

Gardner, J., C.Sherlock i G.Hunter. 2003. *Appreciating the values, needs and potential of the stewardship and conservation sector in Canada: Strategic directions for funding and other support*. The Leading Edge Conference - Stewardship and Conservation in Canada 2003. Comissioned Research. 117 pp. (consultable a: www.stewardship2003.ca/research/libraryMain2.asp?category=1&audienceID=6).

Germain, J. 2003. *El finançament de les iniciatives de custòdia del territori i de conservació de la natura*. Ponència a la III Reunió de la Xarxa de Custòdia del Territori. Tremp, 20-23 de novembre. 4 pp. Documentació de la III Reunió descarregable en format zip a: www.custodiaterritori.org/centre_recursos.php

Hilts, S. i R.Reid. 1993. *Creative conservation. A handbook for Ontario land trusts*. Federation of Ontario Naturalists. Ontario (Canadà).

Lind, B. i M. Zeller. 2002. *Working Ranchland Conservation Easements*. Land Trust Alliance. Washington, DC. EUA.

Surinyac, L. i R. Moreno. 2005. *Segon inventari d'acords i entitats de custòdia del territori a Catalunya, Illes Balears i Andorra. Informe final*. Informes de la Xarxa de Custòdia del Territori, 6. Descarregable a: http://www.custodiaterritori.org/centre_recursos.php#informes

Pietx, J. 2003. *Entitats de custòdia del territori i conservació de la natura: necessitats i oportunitats d'ocupació i professionalització. La visió de la XCT*. Ponència a la III Reunió de la Xarxa de Custòdia del Territori. Tremp, 20-23 de novembre. 9 pp. Inèdit. Documentació de la III Reunió descarregable en format zip a: www.custodiaterritori.org/centre_recursos.php

Pietx, J. y B.Mitchell. 1998. La custòdia del territori. L'aplicació a Catalunya de les noves tècniques nord-americanes de protecció de la natura i el paisatge en propietats privades. *Butlletí Inst. Cat. Hist. Nat.*, 66: 141-150.

NOTAS

¹ *Entitat de custòdia (del territori)* s'utilitza com a traducció del terme anglès *land trust*. Poden actuar d'entitat de custòdia organitzacions tant diverses com una associació de veïns, una organització conservacionista, una fundació, un ajuntament, un consorci o un altre tipus d'ens públic.

² Recentment hem proposat el concepte de Mercat de la Custòdia del Territori, per promoure els productes i serveis vinculats a finques amb acords de custòdia del territori (consulteu www.custodiaterritori.org/mercat.php).

³ El noticiari electrònic mensual Custodia de 30 en 30 és l'eina bàsica d'informació que utilitzem, i us hi podeu subscriure de manera gratuïta des del web de la XCT.

⁴ Sollicitud d'exemplars: info@custodiaterritori.org. Disponible en format pdf a: www.custodiaterritori.org/centre_recursos.php

TAULA RODONA DINTRE DEL CICLE TERRITORI I PAISATGE

CUSTÒDIA DEL TERRITORI I ESPAIS NATURALS. NOVES FORMES DE PARTICIPACIÓ DE LA SOCIETAT CIVIL EN LA CONSERVACIÓ DEL TERRITORI. ELS ACORDS VOLUNTARIS ENTRE PROPIETARIS I GESTORS

Josep Nebot

President de l'Associació Valenciana
de Custòdia del Territori "AVINENÇA",

Per a començar convindria remarcar alguns aspectes fonamentals del que venim anomenant *custòdia del territori*, ja que dintre del que és el paraigua de custòdia, hi ha iniciatives, tècniques, metodologies, bastant diferents: des de la compra de terrenys fins al treball voluntari. Però en tot cas podríem buscar alguns elements comuns, què tenen un caràcter voluntari, importantíssim i l'objectiu final del qual és sempre la conservació dels valors naturals i culturals.

Cal insistir en que, quan parlem de custòdia del territori, del que estem parlant en última instància es d'un conjunt de tècniques que van dirigides a que, per una banda els propietaris de terrenys i per altra banda, una sèrie d'entitats de custòdia arriben a acords, de forma que s'ajude als propietaris a aplicar als seus terrenys modalitats de gestió que siguin compatibles amb la conservació a llarg termini.

I això es fa habitualment a través d'una sèrie de compensacions, es a dir, s'arriba a este acord per tal de fer una gestió determinada compatible, que no necessàriament ha de ser molt diferent moltes vegades de la gestió que ja es feia abans. No caldria pensar de vegades en grans canvis, en grans derives en la gestió, sinó que s'imposen, moltes vegades, posant en consideració alguns aspectes que no sempre es tenien. Es poden aconseguir resultats molt importants des del punt de vista de la conservació de determinats elements i eixes compensacions poden ser des d'econòmiques fins a reconeixement social o d'altre tipus.

En última instància, com dic, el que persegueix la custòdia és tractar de que els propietaris del terrenys incloguen també, junt amb altres criteris de gestió de les seues finques, perfectament legítims, el criteri

de la conservació d'elements naturals, culturals o paisatgístics, en la gestió habitual que fan en les seues finques; i eixe camí per a afavorir esta assumpció per part de la propietat privada de la conservació com un criteri més en la gestió de la seva propietat es fa, com s'ha dit, a partir de o a través de facilitar assessorament tècnic o reconeixement social o compensacions econòmiques.

És per això, que cal insistir també, en el paper complementari que cal atribuir sempre a la custòdia del territori respecte d'altres iniciatives de caràcter públic o de caràcter no voluntari a les que no hauria de substituir, o en tot cas a les que no pot substituir.

Passaré molt ràpidament sobre els elements, els protagonistes, que hem anomenat, de la custòdia, en tot cas les tres potes, per dir-ho així, els tres peus en que se suporta qualsevol estratègia de custòdia: per una banda, en un paper protagonista, principal, insubstituïble, els propietaris, evidentment, perquè si no hi ha una voluntat per part de la propietat no pot parlar-se de custòdia.

El tipus de propietari que es posa moltes vegades en contacte amb nosaltres, solen ser aquells que no tenen facilitats per a la gestió des d'un punt de vista o un altre, propietaris sensibles a la conservació, que hi ha molts afortunadament, ajuntaments i, més rarament, col·lectius.

Si són diversos propietaris pues òbviament també ho són les seues motivacions

Farem una mica de repàs de quina és la realitat que ens estem trobant al cas valencià, i el tercer element clau que és l'administració, com s'ha dit, se li atribueix un paper de marc, però com veureu al cas valencià en especial, com també succeeix en el cas de Catalunya, els ajuntaments pensem que han de tindre un paper especialment rellevant en el desenvolupament d'esta metodologia de conservació al cas valencià.

La gent que comencem a endinsar-nos en l'aplicació de metodologies de custòdia del territori ho fem bàsicament a través d'una percepció de l'evidència: que un model de base exclusivament pública, administrativa, per a la conservació de qualsevol element natural, cultural o paisatgístic, mostra deficiències molt evidents.

En primer lloc perquè està focalitzat en àrees concretes del territori, les que gaudeixen d'un caràcter legal específic, els parcs naturals, espais naturals protegits o altres figures, mentre que la resta del territori, que alberga altres valors, menys excepcionals que el d'estes zones, però que en qualsevol cas són valors, i sobre tot perquè de la conservació d'este territori general depèn moltes vegades la conservació dels més discrets, es troba moltes vegades fora de l'abast de la capacitat de gestió de l'administració, de qualsevol administració; perquè l'administració necessàriament partirà sempre d'una limitació de recursos que exigeix

l'establiment d'unes prioritats i no podem oblidar, que estem treballant en un context socioeconòmic en el qual la propietat privada, i això es una cosa que sovint tendim a oblidar-se o almenys a menysprear-se, la propietat privada és l'aliment fonamental en els nostres territoris, en les nostres terres.

Majoritàriament aquelles àrees que alberguen els valors susceptibles de ser protegits o de ser conservats, tenen un propietari o una propietària, això es una evidència, però cal tindre-ho en compte, i potser no sempre ho em tingut de la manera adequada.

Junt amb esta insuficiència, de la què podríem discutir molt, d'un model exclusivament públic i que en qualsevol cas no qüestiona la necessitat que eixe model públic seguisca actuant, evidentment, hi ha altres consideracions no menys importants, i que també son especialment destacables.

La custòdia del territori té el gran valor de què es tracta d'un model de conservació coparticipat. D'alguna forma pareix que això de la conservació siga una cosa que interessa a quatre tècnics, a l'administració que aplica la llei, als ecologistes i quatre persones mes o menys rares, però bo, no està a l'abast o no sembla que forme part de les habilitats de cultiu de la societat: hem de conservar perquè algú diu que hem de conservar, però moltes vegades el conjunt de la societat difícilment arriba a percebre quina és la importància de la conservació d'eixos elements, una importància que va molt més enllà dels interessos de col·lectius minoritaris i que en última instància interessa al conjunt de la societat. I això passa quan ens referim a co-gestions del territori o de vegades també passa en co-gestions culturals.

Sovint ens trobem en eixa falta de percepció de la importància i no és necessàriament, perquè determinats col·lectius minoritaris ho troben important, sinó perquè es el conjunt de la societat qui en última instància s'ha de beneficiar d'eixa conservació. I en eixe sentit la custòdia, en tant que persegueix necessàriament la coparticipació, persegueix la implicació d'elements socials diversos, des de la propietat a les entitats, l'activitat voluntària. Totes estes possibilitats d'integració, van molt més enllà de la simple imposició de conservar perquè cal conservar, perquè ho diu una directiva urbana, perquè ho diu l'administració. Permet avançar en facilitar-li a col·lectius socials que habitualment han estat al marge d'estes qüestions la importància que té realment conservar estos elements.

Realment hi ha una capacitat exemplificadora, com ara. *“xe, això podríem fer-ho al meu poble, això ho podria fer la meua entitat o això li ho podrà suggerir al meu ajuntament”*. Estem parlant de realitats, no estem parlant de projectes en paper sinó que estem parlant de projectes que per la seua agilitat, per la seua capacitat d'aplicar-se ràpidament, es

poden vore molt fàcilment i tenen una gran capacitat engrescadora, una gran capacitat exemplificadora...

Podem guanyar molt simplement anant a visitar una finca que porta dos o tres anys gestionant-se en custòdia perquè ens suggerirà moltes vegades la possibilitat d'aplicar eixe mateix model a moltes altres zones. En eixe sentit té una gran importància per a superar frustracions, o per a promoure alguna acció.

I en última instància, la custòdia exigeix d'alguna forma també, una cosa que està bastant al marge d'allò que es la pura tècnica mediambiental, per dir ho així, i exigeix moltes altres coses des de, la necessitat d'arribar a acords de vegades un poc al marge de la qüestió purament ambiental. Exigeix la intervenció d'una sèrie de disciplines, d'una sèrie de filosofies, una sèrie de metodologies que van més enllà de lo purament o de lo estrictament tecnològic, tècnic o mediambiental. Tot això considerem que són avantatges...

I com estém al cas València? Quin és el punt de partida? Estem començant a partir d'una realitat que és la que és. És important que actes com este ens servisquen per a poder parlar d'este concepte perquè és molt poc conegut, per que considerem que és uns dels elements fonamentals en el tema de la custòdia, que és la propietat privada. Poc conegut i de vegades fins i tot malinterpretat malauradament...

Jo crec que queda un poc clar que la custòdia del territori no significa "*vaig a explicar-li a un propietari com ha de gestionar la seua terra*", en absolut, custòdia, o les entitats que fem custòdia i la gent que ens preocupem per la custòdia, moltes vegades ens trobem en la sorpresa de que quan prenem contacte amb una propietat, un terreny o una finca, aprenem moltes vegades nosaltres més en eixa finca del que realment anem a ensenyar... d'ahí insistisc un poc en este model coparticipat.

Per tant, ampliar el coneixement d'este concepte és una de les prioritats. Hi ha molt poques entitats ara per ara que estiguen dedicades a la custòdia; al cas valencià, hi ha poques però bones...

El territori valencià està sotmès a una sèrie de pressions innegables i això moltes vegades dificulta la possibilitat de poder treballar, diguem ho així, en conservació, amb bones expectatives. Les d'este territori són molt diferents a les de la conservació des de qualsevol punt de vista lo qual representa una pressió, no solament sobre el territori sinó, moltes vegades, sobre els mateixos propietaris d'eixe territori...

Ens trobem en un context social en el qual sembla, com deia abans, que això de la gestió de la conservació és cosa d'altres, siga cosa de l'administració o siga cosa dels ecologistes, però en general la societat no té eixa percepció general de que la conservació és una cosa que ens ha d'implicar a tots perquè a tots ens beneficia.

Estem en una cultura de poca implicació directa. I endemés, com ja coneguem, necessàriament a través d'un concepte que no està massa estès encara al cas valencià, doncs és insuficient quan no directament inadequat.

I tot i això el concepte comença a obrir-se pas és bàsicament, divulgant la seua existència, fomentant aquelles accions de custòdia del territori que estaven en marxa o que estaven projectant-se en el cas valencià, intentant, bastir complicitats de col·locament.

Hi ha molts agents diferents que poden tindre un paper rellevant en la custòdia i tractar d'obrir eixa possibilitat és important, plantejar estos àmbits d'encontre i cooperació tant en el cas valencià com en el cas de la Xarxa, amb qui tenim una relació molt estreta, per tal d'anar a més.

El primer dels elements que caldria esmentar, en el cas valencià, és la tan famosa i tan esmentada dualitat del interior i el litoral valencià, què fa, o què ha fet, que la pressió per la conservació actue de manera diferent depenent del litoral o l'interior. Moltes vegades la pressió de determinats col·lectius socials per a conservar determinats elements o territoris s'ha centrat sobre tot en el litoral, pel seu major grau d'amenaça, però també perquè és on s'acumula la major part de la població. Mentre que la percepció general és que l'interior, almenys fins a fa molt poc, no estava realment amenaçat, no hi havia projectes que pogueren posar-ho en perill, que ja estava be com estava, que els que venim de l'interior, com jo mateix, estiguérem quietets i que ja anava be. Aleshores, això pot haver explicat un poc aquesta situació de partida, junt amb una altra visió, no exclusivament valenciana però en tot cas molt estesa en el nostre cas, és que la pressió per la conservació què habitualment s'ha vehiculat a través de la denúncia d'agressions i l'exigència de l'actuació pública més que en una implicació directa en gestions alternatives.

Això sí que és una diferència substancial, i no inclou este comentari ningun judici de valor, és una diferència substancial respecte a altres territoris europeus, en els quals la compatibilització entre l'actuació de denúncia, d'exigència d'activitat pública, i la implicació directa en la gestió de determinats territoris pot ser semblar més familiar.

Moltes iniciatives de conservació poden haver partit d'un problema de descontextualització. Com deia abans, no s'ha entès, moltes vegades, perquè interessava conservar determinat animal o determinada planta; semblava que era una cosa de capritx d'alguns col·lectius o una exigència d'una legislació aliena, però per ser, a pesar dels esforços fets, no s'ha acabat d'entendre o no s'ha acabat de saber explicar quina és la importància d'estes iniciatives de conservació. Òbviament té un paper fonamental

el predomini de la propietat privada en este cas. També hi ha una certa percepció social de que quan una propietat és pública pareix que siga més fàcil conservar-la, però l'experiència demostra que no.

I tot i això, dir que no hi havia custòdia del territori al cas valencià no seria en absolut cert. De fet hi ha alguns exemples pioners, o més o menys pioners, com és adient, alguns d'ells directament vinculats a (avinença?), assortir no serien per exemple en el cas d'una entitat ecologista que a l'any 93 va encetar, de manera original en el context valencià, la via de gestionar directament determinats terrenys, amb èxit variable i amb moltes dificultats, moltes vegades a través de l'adquisició d'estes finques o d'acords, el cas de la d'Acció Ecologista AGRÓ, fundacions privades com la fundació Enrique Montoliu, o la Fundació Bancaixa que gestiona des de fa molts anys una finca emblemàtica a Benassal, i permetran que el grup d'este que els parla, que gestiona amb un acord de l'ajuntament d'Alcoi, una finca de propietat municipal per a un projecte d'introducció del voltor comú.

Hi ha altres exemples. No hem fet un inventari de custòdia perquè no estem en disposició, com diríem abans, però simplement per cridar-los un poc l'atenció de que no partim de zero i de que molta gent, com diem sovint, estava fent custòdia al cas valencià, sense dir-li custòdia simplement, i molta més que encara no apareix...

I a partir d'esta constatació, a partir de la constatació de la necessitat per a la importància i habilitat d'utilitzar les metodologies de custòdia en la conservació dels elements naturals i patrimonials valencians i de l'existència d'estes iniciatives, doncs cap a l'any 2001, 2002, començarem a tindre contacte amb el que després seria la Xarxa de Custòdia del Territori per aquelles circumstàncies de que ens coneixíem professionalment. Férem algunes presentacions sobre custòdia a la Conselleria, ens començarem a ajuntar un grup de gent, per a començar a treballar i en 2003 férem les primeres jornades sobre custòdia del territori...

Les conclusions de les jornades sobre custòdia de l'any 2003, el que posaven es la base per tal de que este grup informal interessat en estendre la custòdia al cas valencià començara a formalitzar-se, començara a tindre una sèrie d'instruments més estables, i férem una sèrie de reunions en les que participaren d'unes jornades nacionals de custòdia per a confeccionar una estratègia per a l'impuls de la custòdia i, finalment, a que es celebraren unes segones jornades de custòdia del territori a Benassal, de les quals la idea de que totes estes entitats que estaven treballant en custòdia o que estaven utilitzant la custòdia per a la conservació en el cas valencià, pogueren tractar d'aprofitar els ensenyaments o les experiències d'uns i d'altres i, en una primera instància, començar a treballar en xarxa.

I els resultats d'este procés d'intentar sumar les experiències i intentar estendre, fins la constitució de l'Associació Valenciana de Custòdia responsable del territori, la (tinença), de la qual forme part, que naix formalment l'abril del 2005, amb, la participació d'entitats i persones especialment rellevants en el context valencià.

Avinença acaba d'encetar el seu camí i la proposta de futur que fem des de Avinença és molt senzilla: a nosaltres no ens interessa la custòdia del territori per ella mateixa, a nosaltres ens interessa la conservació, i els grups i les entitats que van acostant-se a Avinença el que busquen es la conservació. En un cas serà la conservació d'un barranc en el meu municipi, en altre cas és la conservació d'un element del patrimoni cultural d'un altre municipi i en altre cas és la conservació d'uns arbres monumentals i en altre, com en el nostre, es el voltor comú.

Avinença sobre tot, del que es tracta és de posar damunt la taula una realitat que vivim i és que la custòdia del territori és un instrument un eina útil per aquell que s'hi interesse per la conservació, una eina útil com ha demostrat l'experiència en molts llocs del món i com està demostrant l'experiència en territoris molt propers als nostres.

I a més a més, la custòdia del territori té l'avantatge, com he dit, de permetre que persones per a les quals la conservació era una preocupació aliena, comencen a interessar-se també per estes qüestions. Avinença el que busca, en esta fase incipient en que està, és estendre al màxim la seva representativitat, intentar, sense voler suplantar i sense voler evidentment envair res, que tota la gent que s'hi interesse per la conservació, des de la propietat privada, des de les entitats, les administracions locals, puguem tindre un punt d'encontre i un punt d'intercanvi d'experiències però sempre, des d'esta perspectiva, la perspectiva de que allò que ens interessa és la conservació, i la conservació és la gestió activa dirigida a eixos objectius.

I en la mesura que, com ha aconseguit en gran èxit la Xarxa de Custòdia al cas català, des d'Avinença siguem capaços de prestar un servei a aquelles persones, aquelles entitats que, com nosaltres, compartisquen que la custòdia pot ser un instrument útil per aconseguir els objectius de preservació, Avinença creiem que tindrà un llarg camí per davant.

En tot cas acabem de nàixer, apenes estem en els primers plors i lo màxim que tenim ara mateix és molta il·lusió i moltes ganes de fer coses, i segur que tots vostès ens ajudaran a que això pugua ser una realitat.

Gràcies.

TAULA RODONA DINTRE DEL CICLE “TERRITORI I PAISATGE”

“CUSTÒDIA DEL TERRITORI: ¿UNA NOVA FORMA DE
GESTIÓ I CONSERVACIÓ DEL TERRITORI?
ELS ACORDS VOLUNTARIS ENTRE PROPIETARIS I GESTORS”

Enric Amer.

Representant d'*Acció Ecologista Agró del Camp de Morvedre*
i Gestor de la Custòdia de la Marjal d'Almenara.

Bona vesprada a totes i a tots.

Nosaltres arribem a la custòdia a partir de la recuperació d'un dels llocs més interessants: la comarca de la Plana Baixa i del Camp de Morvedre.

Actualment és una zona protegida de 20800 hectàrees que pertany a set municipis, què en aquell moment era pràcticament cent per cent privada, i es tracta d'una zona humida que l'únic que li faltava era un cartell de “Se admeten escombros” per a desaparèixer.

Va ser quan intentarem suplantar a la pròpia administració des de la societat civil.

Portem exactament deu anys des que començarem i pensem que ens queden set o huit anys encara d'esforç pràcticament diari, però pensem que el més difícil ja ha passat i és l'exemple que vos anem a posar hui.

Ens ha agradat moltíssim que fórem invitats per la Reial Societat Econòmica d'Amics del País, perquè el que estem fent allí és deconstruir un dels primers premis que va fer la Reial Societat d'Amics del País, primer en 1812 i després en 1830, premiant un projecte de dessecació del lloc que nosaltres volem conservar ara, en este cas, evidentment, en aquell moment eren la gent més avançada del país, la Reial Societat Econòmica, premiaren un projecte de mossèn Joan Baptista Rigó, que era el rector d'Almenara, i finalment el 1936 donaren la concessió de moltes més hectàrees en zones protegides a una companyia d'Anglaterra per a que dessecara el que ara volem conservar.

Evidentment, com va ser un projecte molt ben fet, Acció Ecologista Agró el que hem fet és llegir-se ho ben llegit i fer el contrari del que ja Joan Baptista Rigó, i l'empresa concessionària anglesa que es quedà el treball, i fer el contrari del que ells començaren a fer en aquell moment.

Tenien un projecte boníssim, en aquell moment fer dessecació era normal, per a evitar que la gent es morira de paludisme

La zona central, en aquell moment era propietat de "Pascual Hermanos", actualment és de l'ajuntament d'Almenara, perquè va fracassar l'empresa agroalimentària més important del País Valencià que era "Pascual Hermanos", que li deixava uns deutes enormes a l'ajuntament d'Almenara, gràcies a això es va poder començar a treballar

Efectivament estiguerem perseguint a l'ajuntament i sobre tot a l'alcalde d'Almenara, per a que una part del deute s'ho cobrara en carn, es a dir, se la cobrara en territori, i que els estanys, que l'ajuntament d'Almenara havia venut en els anys trenta a una companyia anglesa, tornara a ser municipal, en lo que el propietari evidentment era "Pascual Hermanos", efectivament, això va ser lo primer que aconseguirem i a continuació ja va ser tot més fàcil, és a dir, tenint 2500 hectàrees, únicament 30 hectàrees de recolzament municipal,

Estem parlant: d'una zona humida, per lo tant la custòdia d'eixe territori era sobre tot que hi haguera molta aigua que hi entrara, això és zona humida, i després assolir l'espigó més o menys sostenible d'eixa illa.

En este projecte, gràcies al Centre Excursionista de València, varem tindre, un segon premi, i també la col·laboració amb altres entitats, però sobre tot, la primera de totes, que no apareix ací, va ser un centre comercial que es diu "Consum-Eroski", que van ser els primers gràcies als quals començà la cooperació amb entitats privades i públiques, per a fer un pla de seguiment del gall de canyar, i gràcies a això poguérem arribar a l'ajuntament d'Almenara i dir-li que teníem dos milions de pessetes de l'època per a invertir si una part d'eixe territori que era de "Pascual Hermanos" s'ho quedava.

Ara tenim unes cinquanta parcel·les de gall de canyar, i efectivament tenim una de les microreserves més importants.

La microreserva més gran que vam aconseguir al País Valencià és esta, i darrere d'això, els primers recursos per a l'ajuntament per a gestionar una zona protegida.

A partir d'ahí va ser quan començarem coses que ni tan sols l'ajuntament pensava, que era precisament l'alimentació d'aigua a la zona humida i la gestió dins de l'interior, i on?, precisament en l'única zona on podíem gestionar l'aigua que nosaltres anàvem a rendibilitzar en eixa marjal, que era precisament la zona pública. A partir d'ahí ja ha anat tot avant.

Els estanys d'Almenara, que és la zona central pública, estava quasi tots els estius seca, simplement per qüestió de sobre-explotació dels aqüífers, i d'expansió, d'emportar-se l'aigua a altres llocs

Estem parlant de que les expectatives dels propietaris privats què no tenien res a veure en la conservació sinó d'aconseguir territori. És a dir, estem parlant d'una situació molt difícil, ja que a excepció de la propietat pública que podem aconseguir, la propietat privada està pensant completament en una altra cosa.

Recordeu que estem a la segon línia de la platja, per tant l'expectativa és una expectativa ni tan sols agrària, sinó sobre tot una expectativa residencial, o siga, vendre per a solar, no per a plantar melons.

L'administració de l'aigua, que va ser una de les primeres actuacions, no era únicament problema de que els propietaris d'eixa zona humida volien o no volien, sinó sobre tot si hi arribava o no arribava a eixa zona humida l'aigua. Ací en este cas, ací se van tindre que fer els majors esforços i eixir-se sobre tot en base a la Confederació hidrogràfica del Xuquer. De cara sobre tot a què arribara aigua a eixa zona humida, això va ser la primera canalització, i després de cinc anys de denúncies conjuntes, nostres i del particionament d'Almenara, la primera paralització legal d'extraccions, d'extraccions de pous il·legals del voltant de la zona humida...

El primer que intentarem era, aconseguir aigua permanent en zones públiques i privades no cultivades; la primera zona pública ja la teníem i les zones privades no cultivades la majoria d'elles vam fer sort, per que "Pascual Hermanos" tenia les propietats de l'empresa a la venda. Demanarem tots els actius que tenien, per a que ens deixaren, mentre ho venien, gestionar ho.

I efectivament els advocats ens varen dir: "mentre no ens coste res feu lo que vulgueu"... i això va ser lo que ens va permetre. escampar un poc la zona. junt la zona pública de l'ajuntament d'Almenara que també tenia finques de "Pascual Hermanos"

I així vam aconseguir, que entrara aigua en la zona humida, i deixar que anara inundant no únicament lo nostre, i en este cas tenim que partir d'això també, actualment una miqueta a la contra. de molts propietaris. Encara que la zona nostra, que està inundada, rebassa per damunt dels camins i inundava altres zones no cultivades de propietat privada, i això és conforme tenim algunes de les zones. Ara ja tenim permisos dels propietaris de les zones inundades.

Be, després d'inundada el màxim de zona pública, va ser la recuperació del paisatge... Hi ha que tenir en compte que la immensa majoria de la gent no coneixia lo que era la marjal del Canyar, una zona que des de 1800 estava ja completament domesticada, i on el control de gestió

de l'aigua, que en este cas es portava des de tres municipis: l'ajuntament d'Almenara i altres... concretament els propis regants dels pobles.

Bé, després, hem tingut que conèixer bé com es fa la gestió dins d'una zona humida, una zona tan enorme, i gran part de l'aigua que els regants tiraven a la mar nosaltres lo que aconseguirem era reintroduir-la dins de les zones no cultivades.

En un principi ja sabíem que això podia produir una eutrofizació, però la pròpia Conselleria ens digué, que millor era xocolata que res. I que ja havíem triat de moment la quantitat de l'aigua, però en primer moment va ser reintroduir aigua de segon ma.

Be, la introducció d'espècies protegides no ho hem fet re-introduint directament, sinó simplement fer l'hàbitat adequat per a les aus, en cada cas concret, moltes vegades és simplement posar un colomer.

Be, a partir de que ja teníem un propietari que era l'ajuntament, després parlarem en els ajuntaments que tenien també propietat, que havien comprat sobre tot a l'altura de l'estiu, per a que continuaren durant l'hivern fent la inundació tradicional, i ací va ser el que pensem que ha sigut més rendible, convertir-se també Acció Ecologista Agró en propietaris.

Perquè sempre, sempre, sempre, el que ens trobàvem era a tots els propietaris dient que què fèiem nosaltres que no teníem un metro allí i efectivament, vam comprar entre 2000 persones l'ullal, que en aquell moment era un hort de tarongers, això vol dir que vam fer el contrari del que varen fer els nostres avis i besavis, que és destapar l'aixeta de la muntanya i ficar a la llum l'ullal més important.

A partir d'ací, ja la gent ens respectava d'una altra manera, ja érem propietaris, i en este cas érem propietaris del lloc més important de la marjal, que era l'ullal més potent.

També hem fet recuperació del patrimoni paleontològic de la zona, pel que hem vist som els últims que estem treballant allí, i portem ja des de l'edat de pedra i anteriorment per fer un jaciment paleontològic que és Casablanca.

Estem recuperant el patrimoni arqueològic propi, el nostre, ja sabíem que érem els últims que arribàvem que ja havien estat per exemple els romans actuant allí i açò és el que s'hem trobat i de moment, el que era un hort de tarongers, ara és un camp de treball arqueològic...

Be, nosaltres el que hem fet és difondre estes accions a tots els nivells, no sols la participació a congressos a Europa, també que ha vingut gent de totes classes, escoles, gent major...

Be, lo altre, és la custòdia que hem fet, és la primera vegada que hem aconseguit un acord amb l'ajuntament d'Almenara. Encara no hem aconseguit després de deu anys que l'ajuntament d'Almenara signe amb Acció Ecologista Agró un conveni de col·laboració per escrit.

L'ajuntament de Sagunt, que si que ha signat un acord. Tenim una finca què, en gestió conjunta, hem fet accions de custòdia, a pesar de l'expectativa de gran part de la propietat, que estaven en altres coses i no en la conservació, si que hem aconseguit que molta gent de finques ens ajude, però sempre, sempre, sense papers, mai volen comprometre's perquè l'expectativa, com hem dit, no està precisament a la conservació si no en altres coses...

Hem tingut col·laboracions d'Acció Ecologista Agró i tècnics de microrreserves. Hem eliminat plantes al·lòctones o siga les figues paleres.

Poca a poca i gràcies a estes accions pacífiques, hem aconseguit a més llocs cessions importants.

La marjal d'Almenara, a la que vos invite a anar, pensem que és una de les zones més interessants, de les zones humides del País Valencià amb més qualitat de l'aigua i més interessants des del punt de vista del paisatge... i on vos podeu trobar amb moltíssima gent, segurament doncs encara uns quants anys més, fins al nostre objectiu, el 2015, per a la directiva d'aigües, pensem que els estàndards de qualitat d'aigües, de paisatge i tot, serà el que marca. El que més ens agrada és que precisament ha sigut la iniciativa civil la que ha sigut la protagonista i en este cas la que ha arrossegat a l'administració pública, totes les administracions públiques.

I també estem contents de que efectivament, hi ha voluntaris que finalment estan col·laborant i les administracions. Poquet a poquet les administracions locals també, i l'administració autonòmica, sobre tot alguns serveis de la Conselleria.

No podem dir el mateix de la pròpia administració, a part de Conselleria, en la que estem molt preocupats, sobre tot, perquè després que es dediquen, en este cas concret, a protegir 1500 hectàrees, pensem que és molt preocupant la situació de la zona d'atenció, dels 500 metres al·rededor, que és sobre tot on estan una trentena d'ullals, que és el que considerem "la madre del cordero" d'esta zona en concret, que no hi ha rius, sinó que són tot descarregues d'aigües subterrànies i que si això s'urbanitza tot com està, pensem que esta marjal se la poden carregar. Conservant la zona protegida pot ser una marjal morta, o siga, estem molt preocupats en este cas i fem un crit d'atenció a tota l'administració pública i a tota la societat, de que la zona d'atenció d'esta marjal d'Almenara, per favor, que no la toquen...

I aprofitant que esteu ací gent molt sensibles, que ens ajudeu. I per una altra banda, nosaltres continuarem fent custòdia en totes les administracions i els particulars, i que val la pena perquè és una de les zones que més disfrutem nosaltres.

